

Н. А. Новікова,
к. е. н., доцент кафедри економічної теорії та конкурентної політики,
Київський національний торговельно-економічний університетф

РЕАЛІЗАЦІЯ ЕКОНОМІЧНИХ ІНТЕРЕСІВ НА ОСНОВІ УЗГОДЖЕННЯ

У статті розглянуто питання узгодження економічних інтересів у системі агропромислового виробництва на сучасному етапі. Агропромислове виробництво, як і будь-яка система, має свій внутрішній механізм регулювання. У зв'язку з цим важливим є усвідомлення суб'єктами господарювання взаємозалежності їхніх інтересів.

In the article the question of concordance of economic interests is considered in the system of agroindustrial production on the modern stage. An agroindustrial production, as well as any system, has the internal mechanism of adjusting. In this connection, important is an awareness of subjects of manage interdependence of their interests.

Ключові слова: економічний інтерес, агропромислове виробництво, потреба, узгодження, міжгалузеві зв'язки, взаємовідносини, інтеграція, кооперація.

ВСТУП

Агропромислове виробництво — це складна організаційно-економічна структура, де у єдиному технологічному процесі функціонують різні галузеві підприємства та організації, здійснюють виробництво та просування кінцевого продукту АПК до споживача. Глибокий розподіл праці, технологічна відокремленість деяких етапів виробництва та закріплення їх за самостійними суб'єктами господарювання зумовлюють функціонування міжгалузевого та міжгосподарського обміну, характерною ознакою якого є налагодження довгострокових взаємовідносин між учасниками на основі економічного партнерства. Це слугує реалізації спільності інтересів, тоді як невизначеність і випадковість їхнього формування спричиняє виникнення взаємних вимог з приводу цих відносин, призводить до зниження соціально-економічної ефективності кінцевих результатів господарювання. Адже якими б не були економічні взаємозв'язки, всі вони так чи інакше відображаються в інтересах суб'єктів господарювання. Тому важливою умовою функціонування міжгосподарських (міжгалузових) зв'язків поряд з ритмічністю виробництва є узгодженість економічних інтересів учасників виробничо-технологічної взаємодії.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

Міжгалузеві, також як і міжгосподарські зв'язки, виникають і розвиваються як наслідок зміни виробничих відносин і виступають формою задоволення інтересів їхніх учасників. Отже, самі по собі міжгалузеві та міжгосподарські зв'язки, що об'єднані спільністю технологічного процесу, не вирішують економічних суперечностей, а тільки створюють передумови, умови для узгодженості економічних інтересів у межах єдиного господарського простору. Економічною основою спільності інтересів у системі міжгосподарського та міжгалузевого обміну є механізм узгодження і реалізації економічних взаємовідносин між партнерами агропромислового комплексу.

Міжгосподарські зв'язки у системі АПК можна розглядати одночасно як прояв горизонтальної та вертикальної інтеграції стосовно виробництва та просування кінцевого продукту.

Горизонтальна інтеграція здійснюється між підприємствами однієї галузі. У сільському господарстві це може бути у сфері переробки, зберігання та реалізації продукції, вирощування худоби, відгодівлі молодняку тварин, виробництва високоякісного насіннєвого та посадкового матеріалу, вирощування племінної худоби тощо. В умовах розвитку кооперації міжгосподарські відносини у цій галузі можуть виникати і з приводу виробництва корму, матеріально-технічного та фінансового обслуговування між дрібними сільськогосподарськими товаровиробниками.

Вертикальна інтеграція виявляється у міжгосподарських зв'язках між підприємствами різних галузей і сфер АПК — сільського господарства та переробної промисловості; сільського господарства зі сферою обігу та заготівель; сільського господарства з транспортними підприємствами та галузями матеріально-технічного забезпечення тощо.

Міжгосподарські зв'язки можуть мати різні форми. В агропромислового виробництві вони виникають на базі галузевої і технологічної спеціалізації підприємств і їх кооперацій. Інтегруючою ознакою міжгосподарських зв'язків першого типу (галузевого) є формування і функціонування самостійних виробництв, що переробляють та обслуговують, для групи кооперативних господарств з виробництва технологічно однорідної продукції — молока, овочів, технічних культур тощо. Для такої функціонально-технологічної кооперації взаємовідносини між її учасниками виникають з приводу надання відповідних послуг — переробки транспортування, реалізації. Подібна форма кооперації здійснюється як за горизонтальною, так і вертикальною інтеграцією.

На відміну від першої, де кінцевою може бути продукція кожного учасника кооперації, у формуваннях за стадіями, технологічною спеціалізацією кінцевий продукт коопераційного виробництва створюється на завершальній стадії. Виробничі зв'язки, так само, як і економічні, у цьому випадку базуються на взаємозалежності окремих стадій єдиного виробництва кінцевого продукту. Як правило, кооперація на базі технологічної спеціалізації не виходить за межі горизонтальної інтеграції. Прикладом може слугувати кооперація підприємств з виробництва продуктів тваринництва та корму, з вирощення, відгодівлі та репродукції тварин, ви-

рошення та розведення племінної худоби та ін.

У системі виробничо-економічних відносин міжгосподарські зв'язки, з одного боку, забезпечують просування продукту між структурними ланками технологічного ланцюга кінцевого продукту, з іншого — є першою інстанцією узгодження як форми реалізації економічних інтересів підприємств. Даний аспект цього питання полягає і тому, що у процесі розподілу праці відбувається розчленовування технологічного ланцюга виробництва продукту на окремі стадії, зростання диференціації яких об'єктивно зумовлює обмін між різними сферами суспільного виробництва, тому що сам по собі обмін не створює відмінності між сферами виробництва, однак налагоджує зв'язок між ними та перетворює у більш або менш залежні одна від одної галузі сукупного суспільного виробництва.

Ефективне функціонування міжгосподарських зв'язків між різними суб'єктами та галузями можливе лише за певних умов. По-перше, коли споживач потребує продукції виробника і при цьому має можливість здійснити еквівалентний обмін; по-друге, коли виробник не тільки має необхідні для виробництва ресурси, але й економічно зацікавлений постійно задовольняти потреби виробника. І якщо потреби виробляти та споживати зумовлені матеріальними умовами життя, то можливість економічної зацікавленості та однакової вигоди у співробітництві у системі міжгалузевого та міжгосподарського обміну у зв'язку з нееквівалентністю на етапі становлення ринкових відносин не тільки не реалізується, а навіть унеможлиблюється вирішення цього питання.

Функціонування кожного суб'єкта господарювання зумовлено передусім реалізацією його економічного інтересу. Виходячи на ринок, він відображає лише "свій" індивідуальний інтерес короткотермінового або довготермінового періоду, інтереси інших агентів ринку, "чужі" і "не свої" він враховує опосередковано, оскільки вони взаємозумовлені виробничими та господарськими зв'язками. Неузгодженість економічних інтересів між галузями, підприємствами спричинено як об'єктивними, так і суб'єктивними факторами, що притаманні міжгосподарським зв'язкам. Серед об'єктивних причин потрібно виділити економічну зумовленість підприємств і неадекватність економічних відносин.

Інша група факторів виникла у результаті прийняття управлінських рішень, що не відповідають певному періоду розвитку виробничо-економічних відносин, відсутності механізму державного регулювання, взаємоузгодженості індивідуальних (особистих), колективних (групових) інтересів із суспільними (національно-державними). Усунення суперечностей у системі міжгосподарського (міжгалузевого) обміну повинне здійснюватися шляхом узгодження взаємних інтересів, функціями якого є забезпечення економічного партнерства структурних одиниць агропромислового виробництва у системі товарно-грошових відносин на принципах еквівалентності обміну, що регулюється як ринком, так і державою. А вже узгодження економічних інтересів полягає в урахуванні інтересів, впливу на інтереси, управління ними через них.

РЕЗУЛЬТАТИ

Узгодження економічних відносин, так само як і виробничо-технологічних, можна здійснювати на принципах автономії та коаліції, які у подальшому визначають форми узгодженості та механізм реалізації економічних інтересів суб'єктів аграрної сфери. Узгодженість у межах автономної моделі забезпечується через прями договори, а коаліційна модель передбачає рівноправне партнерство на основі статуту, установчого і прямих договорів.

Потреба щодо узгодження інтересів у системі агропромислового виробництва на сучасному етапі є дуже великою, оскільки ринковий механізм з притаманними йому формами та методами не може стати механізмом паритетності інте-

ресів різних сфер економіки. Перешкодою цьому є монополізм галузей, що обслуговують аграрний сектор, неконкурентоспроможність останнього і слабкий вплив з боку держави на підтримку еквівалентності міжгалузевого обміну.

ВИСНОВКИ

Узгодження — це процес усунення економічних суперечностей між учасниками товароруху продукції АПК, необхідна умова реалізації економічних інтересів сільськогосподарських товаровиробників. У науковій літературі терміни "узгодження", "поєднання" використовують для характеристики різного рівня досягнення односпрямованості інтересів партнерів. При цьому узгодження інтересів партнерів відображає перший, нижчий ступінь, сполучення — це більш високий рівень, а поєднання інтересів — це досягнення їх найбільш глибокого взаємозв'язку та взаємопроникнення.

Ураховуючи різноспрямованість і суперечливість інтересів бізнес-структур єдиного технологічного циклу, узгодження їх необхідно починати з виокремлення спільних, так званих з'єднаних інтересів, що зорієнтовані на досягнення стратегічної мети, на врахування інтегрованих інтересів відокремлених господарських одиниць виробничого і технологічного характеру. Розглядаючи питання впливу спільності інтересів на кінцеву результативність, варто зазначити, що за відсутності спільності інтересів не може бути і єдності цілей, а відповідно і єдності дій. Узгодження економічних інтересів у системі агропромислового виробництва варто розглядати як етап, на якому в межах реалізації національних інтересів, потім — спільних, здійснюється взаємозв'язок індивідуальних інтересів учасників. З іншого боку, узгодження (на основі договорів, різних економічних важелів, господарського механізму) неначе визначає, визначає діапазон відповідальності за реалізацію кінцевої мети — забезпечення продовольчої безпеки країни, і таким чином містить у собі не тільки економічний, але і соціальний аспект. У зв'язку з цим особливе значення має поєднання державного впливу (створення умов) з ринковим саморегулюванням, вибір форм, обґрунтування принципів узгодження економічних інтересів. Узгодження може здійснюватися на законодавчій (інституції), рекомендаційній, договірній основі, у формі угод, розпоряджень, постанов різного рівня. Все це забезпечує правову базу узгодження економічних інтересів агропромислового виробництва і за його межами через договірні відносини між безпосередніми його учасниками.

Література:

1. Про внесення змін до деяких законів України щодо оподаткування сільськогосподарських підприємств: Закон України // Урядовий кур'єр. — 2005. — № 5 (13 січня).
2. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України // Економіка АПК. — 2004. — № 10. — С. 3—29.
3. Ковальчук С.С. До питання про матеріальність як ознаку економічних інтересів // Вісн. Київ. нац. ун-ту імені Тараса Шевченка. — 2003. — Вип. 67. — С. 107—109.
4. Кульков В.М. Национальный контекст экономической теории: прошлое и настоящее // Вести. Моск. ун-та. Сер. 6. — Экономика. — 2004. — № 3; Кушлин В. Движущие силы эволюции национальной экономики // Экономист. — 2003. — № 8. — С. 11—14.
5. Любимцева С. Законы структурной эволюции экономических систем // Экономист. — 2003. — № 10. — С. 29—40.
6. Основи економічної теорії: політекономічний аспект / Відп. ред. Г.Н. Клишко. — К.: Знання-Прес, 2004. — 615 с.

Стаття надійшла до редакції 19.01.2011 р.